

ARKEOLOGISK FÖRUNDESRÖKNING

VATTENLEDNING INVID TATTAMÅLASJÖN

SÖDRA SANDSJÖ SOCKEN

TINGSRYDS KOMMUN

KRONOBERGS LÄN

SMÅLANDS MUSEUM RAPPORT 1997:8

ALEXANDRA NYLÉN

Arkeologisk förundersökning

Inledning

Med anledning av nyanläggning av en vattenledning mellan Hensmåla och Flisehult i Tingsryds kommun, har Smålands museum genomfört en arkeologisk förundersökning vid Tattamålasjön i Södra Sandsjö socken. Uppdragsgivare var Gatusektionen vid Tingsryds kommun.

Undersökningen föregicks av en arkeologisk utredning i två etapper (Smålands museum rapport 1997:6). Utredningen omfattade dels en besiktning längs den planerade ledningssträckningen där synliga fornlämningar och tänkbara boplatslägen uppmärksammades, dels provgrävningar på nämnda boplatslägen. På den nu aktuella platsen påträffades lämningar från stenålder i form av avslag av flinta och kvarts. Dessutom registrerades en tidigare okänd stensättning med trolig hållkista i ett strandnära läge vid sjön. Graven har en diameter på cirka 10 meter. För att undvika graven och den fyndförande strandremsan, drogs ett nytt ledningsalternativ något längre västerut. Utredningen kom att innefatta även den nya ledningssträckningen. Provgrävningar gav även här fynd av kvarts och flinta. Vidare arkeologiska undersökningar var därför nödvändiga innan byggföretaget kunde påbörjas längs det nya ledningsalternativet vid Tattamålasjön.

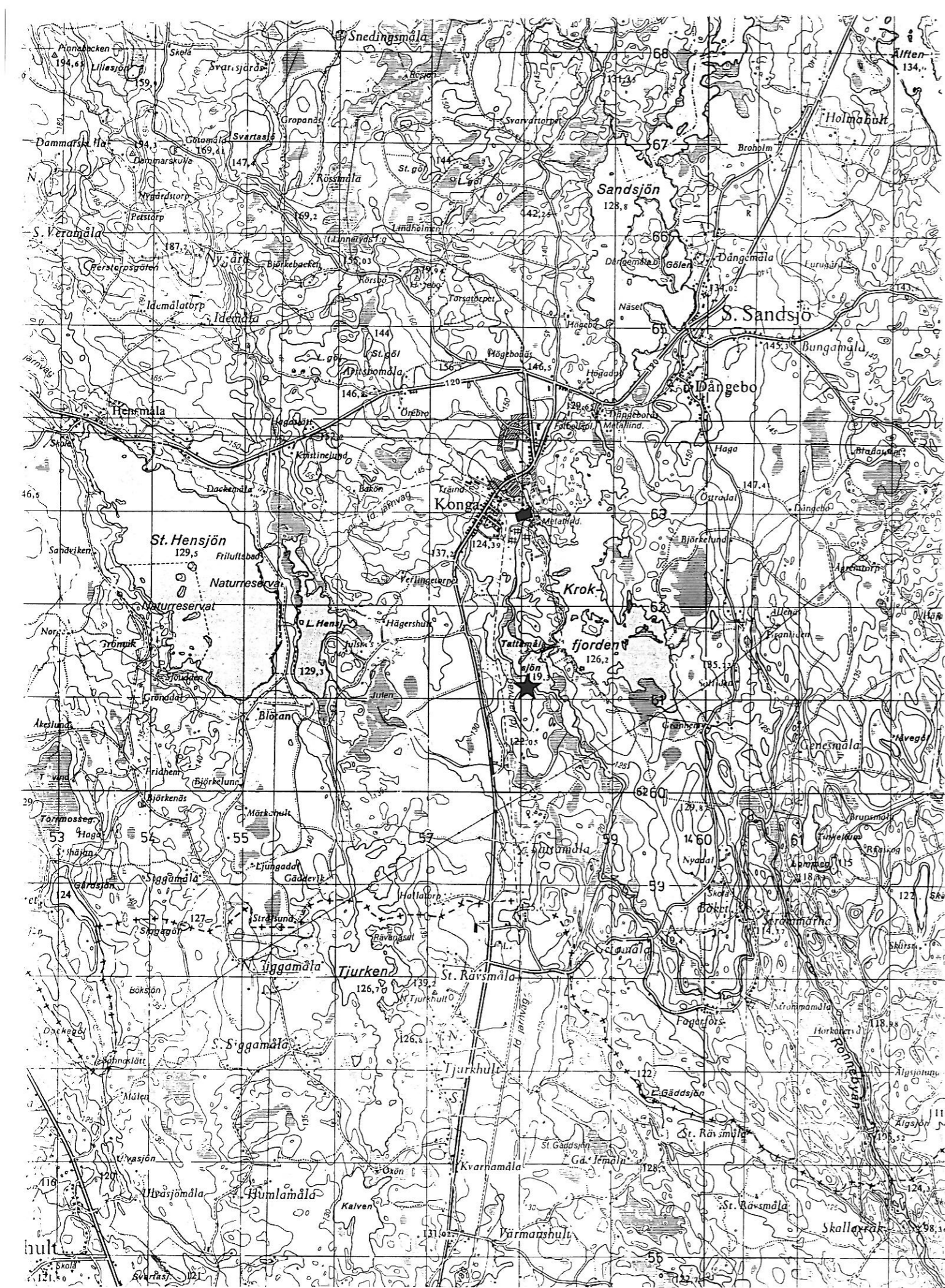
Syftet med förundersökningen var att fastställa fornlämningens utbredning genom att avgränsa boplatsen och klargöra förekomst av eventuella fyndförande lager, fynd och anläggningar. Resultatet kommer att ligga till grund för Länsstyrelsens vidare hantering av ärendet.

Arbetet utfördes under en vecka i oktober 1997 av Lotta Högrell och Alexandra Nylén (Smålands museum) samt av Björn Nilsson (Blekinge läns museum). I arbetet deltog dessutom Göran Johansson och Peter Karlsson (Tingsryds kommun) som grovarbetskraft. Rapporten har sammanställts av Alexandra Nylén.

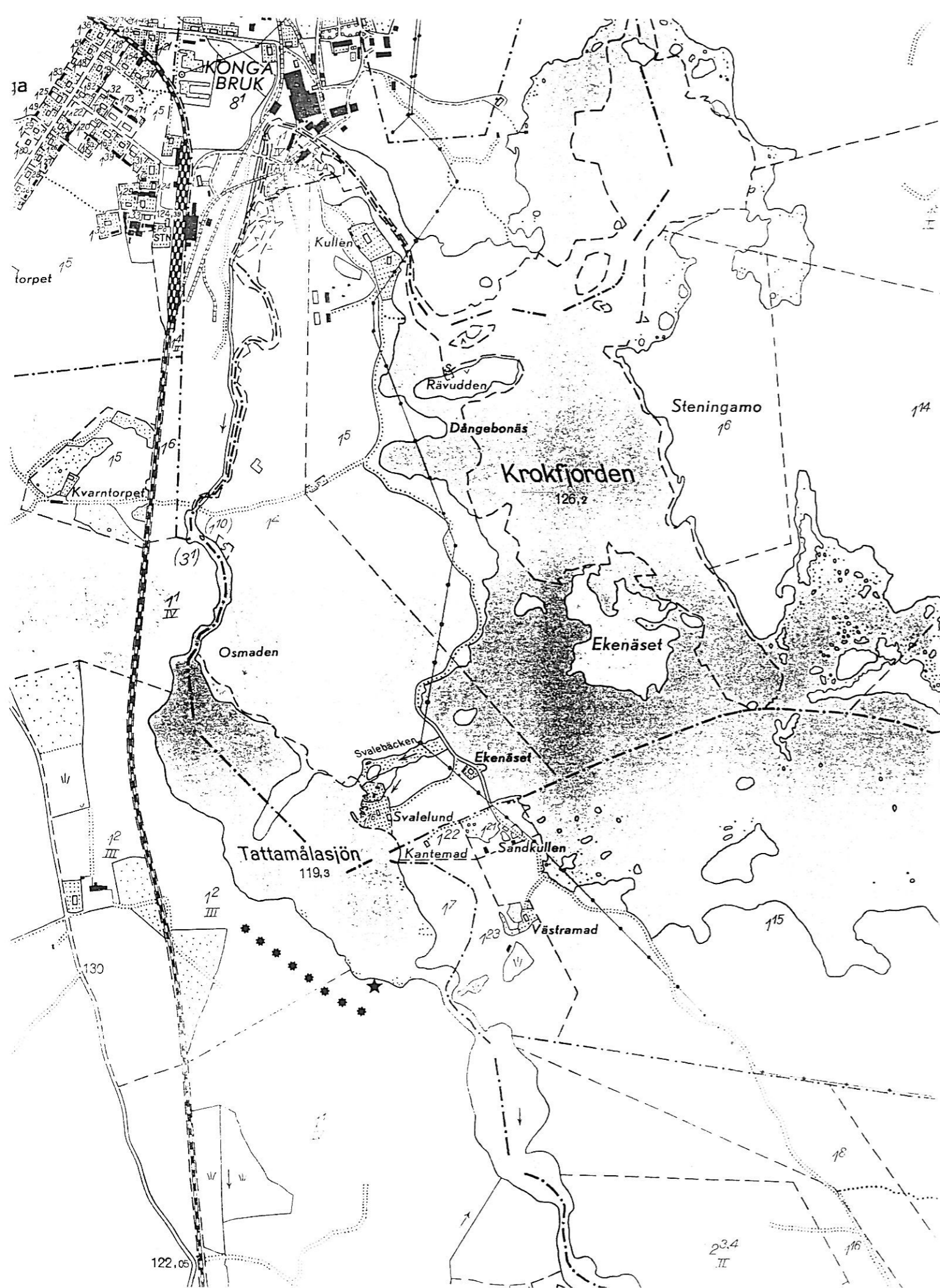
Topografi

Tattamålasjön ligger i den mellersta delen av Ronnebyåns vattensystem, på den södra delen av den småländska sjöplatån. Sjöplatån är belägen 100-200 meter över havet och är en relativt flack urbergsslätt. Urberget består av en rad sura gnejser och graniter som är moderbergart till den moiga moränen, vilken är undersökningsområdets vanligaste lösa jordart. Höjdryggarna innehåller vanligtvis finare jordartsfraktioner än de lägre partierna, som ofta är mycket blockrika. Urbergets sprickzoner löper i nordnordvästlig-sydsydöstlig riktning och har givit upphov till de många sjöarna och vattendragen. Det är även kring å- och sjösystemen som isälvsmaterial avsetts.

Undersökningsområdet utgörs av en knappt 300 meter lång och 10 meter bred nordväst-sydöstlig sträckning längs Tattamålasjöns västra strand. Ledningssträckningen går här ca 70-100 meter sydväst om stranden över en mindre höjd, cirka 120-125 meter över havet. Områdets nordliga del ligger lägst och utgör utkanten av tidigare uppodlad mark. Även krönet har spår av tidigare odling. Undersökningsområdets sydliga del utgörs av en flack sydöstsluttning med relativt blockig terräng. Hela området är bevuxet med granskog med inslag av lövträd på höjden.

Utdrag ur topografiska kartans blad 4F SV Lessebo med förundersökningsområdet markerat.
Skala 1:50 000.

Utdrag ur ekonomiska kartans blad 4F 2b Konga med förundersökningsområdets sträckning markerad. Den nyregistrerade hällkistan markerad med en stjärna. Skala 1: 10 000.

Resultat

Jordmånsprofilen i området utgjordes av ett cirka 0,05 meter tjockt humuslager följt av moig morän, i den sydligaste delen något sandigare och delvis grusig.

Fynd påträffades i nio provrutor. Sammanlagt framkom 15 fragment av flinta och 16 fragment av slagen kvarts. Fynden av flinta fördelar sig på 1 spånfragment, 7 avslagsfragment och 5 splitter, medan kvartsen utgörs av 7 avslagsfragment, 5 splitter och 4 avfallsbitar. Därutöver påträffades ett avslagsfragment av vardera hälleflinta och bergart (ruta 29 och 18). Två fynd kan definieras som redskap. Dessa utgörs av ett fragment av en pilspets samt en skrapa, båda av flinta (ruta 19 och 17). Pilspetsen är ythuggen och har urnupen bas, en typ som dateras till senneolitikum-bronsålder. Skrapan kan inte med säkerhet dateras.

Flintan fördelar sig jämnt i antal mellan sydskskandinavisk- och Kristiandstadflinta. Intressant är dock att den sydskskandinaviska flintan på platsen är den flinttyp som uppvisar bearbetningsspår i form av retuscher samt bruksspår. Fynden av Kristiandstadflinta uppvisar däremot inga färdiga redskap eller bearbetningsspår, utan består endast av restbitar efter redskapstillverkning.

De påträffade fynden fördelar sig på två områden med sinsemellan olika karaktär. Områdena sammanfaller med de två fyndförande rutor som undersöktes vid utredningen.

I undersökningsområdets norra del förekom fynd på det flacka partiet samt i den sluttning som följer sydost därom. Samtliga rutor i det flacka partiet var fyndförande (nr 13-19). De fynd som gjordes i detta område utgör cirka hälften av den sammanlagda mängden fynd och inkluderar de bägge redskapen. Fynden påträffades i spridda nivåer mellan skikt 1-7. Störst variation vad gäller fyndförande nivåer kunde konstateras i det flackare partiet, medan fynden i sluttningen överlag påträffades i skikt 3 och 5. Vid schaktning påträffades inga anläggningar i området. Området har en homogen lagerbild utan tydlig skiktning och tydlig åkerjord, vilket försvårar tolkningen av fyndens vertikala spridning. Väster om det flackare partiet följer en sluttning och en viss erosion av jorden är att förmoda. Tillsammans med sentida odling kan detta ha påverkat områdets ursprungliga stratigrafi. Inga tydliga tecken på överlagring kunde urskiljas på platsen.

Det andra fyndförande området påträffades i undersökningsområdets sydöstra del. Terrängen utgörs här av en relativt lågt liggande, flack avsats i höjddpartiet. Platsen ligger cirka 60 meter sydväst om den nyregistrerade stensättningen invid stranden. Vid undersökningen togs ett antal rutor upp i närheten av utredningens fyndförande ruta (utredningens ruta 12). Ingen av dessa gav dock några fynd. Ytterligare en enstaka ruta togs upp i *direkt* anslutning till utredningens ruta, vilken gav en jämförelsevis stor mängd fynd i skikt 2-4 (ca 10-20 cm under markytan). Fyndmaterialet utgjordes här av framförallt Kristiandstadflinta och kvarts. Fyndens spridning är tydligt avgränsad och pekar på en koncentrerad aktivitet på platsen, vilken i sin tur troligen kan tolkas som en slagplats. Inte heller i detta område påträffades några anläggningar vid maskinschaktning.

Sammanfattning

Förundersökningen har begränsat lämningarna efter förhistorisk aktivitet till två områden med sinsemellan olika karaktär, det ena med en spridd fyndbild och det andra med en koncentrerad sådan. Utifrån de spridda lämningarna och avsaknaden av anläggningar måste slutsatsen av förundersökningen bli, att området inte varit så pass hårt utnyttjat att det kan tolkas som en intensivt utnyttjad boplats utan snarare som ett aktivitetsområde. Den delvis sank och blockiga terrängen på platsen är dessutom mindre lämpad för längre tider av bosättning. De aktiviteter som ändå kan konstateras på platsen tycks kopplade till de lägre liggande partierna utefter stranden. Man kan tänka sig att området använts återkommande för strandbundna aktiviteter som fågeljakt och fiske. Även om platsen inte utnyttjats för bosättning, kan det ändå ha spelat en viktig roll ur näringssynpunkt.

Sammantaget ger fyndmaterialet ingen entydig bild om *när* områdets utnyttjats. Pilspetsen från ruta 19 är kan troligen dateras till senneolitikum. Någon slutgiltig tolkning är inte möjlig att ge utifrån områdets sekundära påverkan av erosion och odling. Fyndkoncentrationen i områdets sydöstra del har hittills inga daterbara fynd. Sammantaget ger dock det topografiska läget tillsammans med närheten till den förmodade hållkistan, stenmaterialet och avsaknaden av keramik, en bild av ett område som utnyttjats under stenålder med en möjlig kontinuitet in i bronsålder.

Lämningarna i områdets norra del förväntas vid fortsatta undersökningar inte ge några fler klargöranden vad gäller aktiviteterna på platsen. Området är sannolikt sekundärt påverkad av en kombination av erosion och sentida odling och därför svårtolkad. Den förmodade slagplatsen kan däremot ge mer kunskap vad gäller det kronologiska utnyttjandet av platsen. Då fyndmängden är jämförelsevis stor är möjligheten god att påträffa fynd som kan dateras. I Kronobergs län har inte heller någon slagplats med ett större inslag av kvartsmaterial undersökt tidigare. Detta är av mycket stort intresse då erfarenheterna kring kvartsens användning under sten- och bronsålder hittills rört mellansvenskt område, och där geografiska variationer vad gäller teknik och utnyttjande är att förmoda. Smålands museum förordar därför en slutundersökning av denna begränsade yta.

Tekniska och administrativa uppgifter

Länsstyrelsens dnr	220-4820-97
Smålands museums dnr	326/97
Landskap	Småland
Socken	Södra Sandsjö
Fastighet	Örmo 1:1 och 1:2
Topografiska kartan	4F SV Lessebo
Ekonomiska kartan	4F 2b Konga
x/y koordinat	6263/1456,2
Koordinatsystem	2 gon V Karlshamn
Typ av exploatering	Nydragning av vattenledning
Uppdragsgivare	Tingsryds kommun, Gatusektionen
Ansvarig institution	Smålands museum
Fältarbete	971006-971010
Personal	Lotta Högrell, Alexandra Nylén (Smålands museum), Björn Nilsson (Blekinge läns museum)

Dokumentationsmaterialet förvaras i Smålands museums kulturmiljöavdelnings arkiv.
Allmänt kartmaterial från Lantmäteriet. Medgivande ÖLM 35-11-94:03

Litteratur

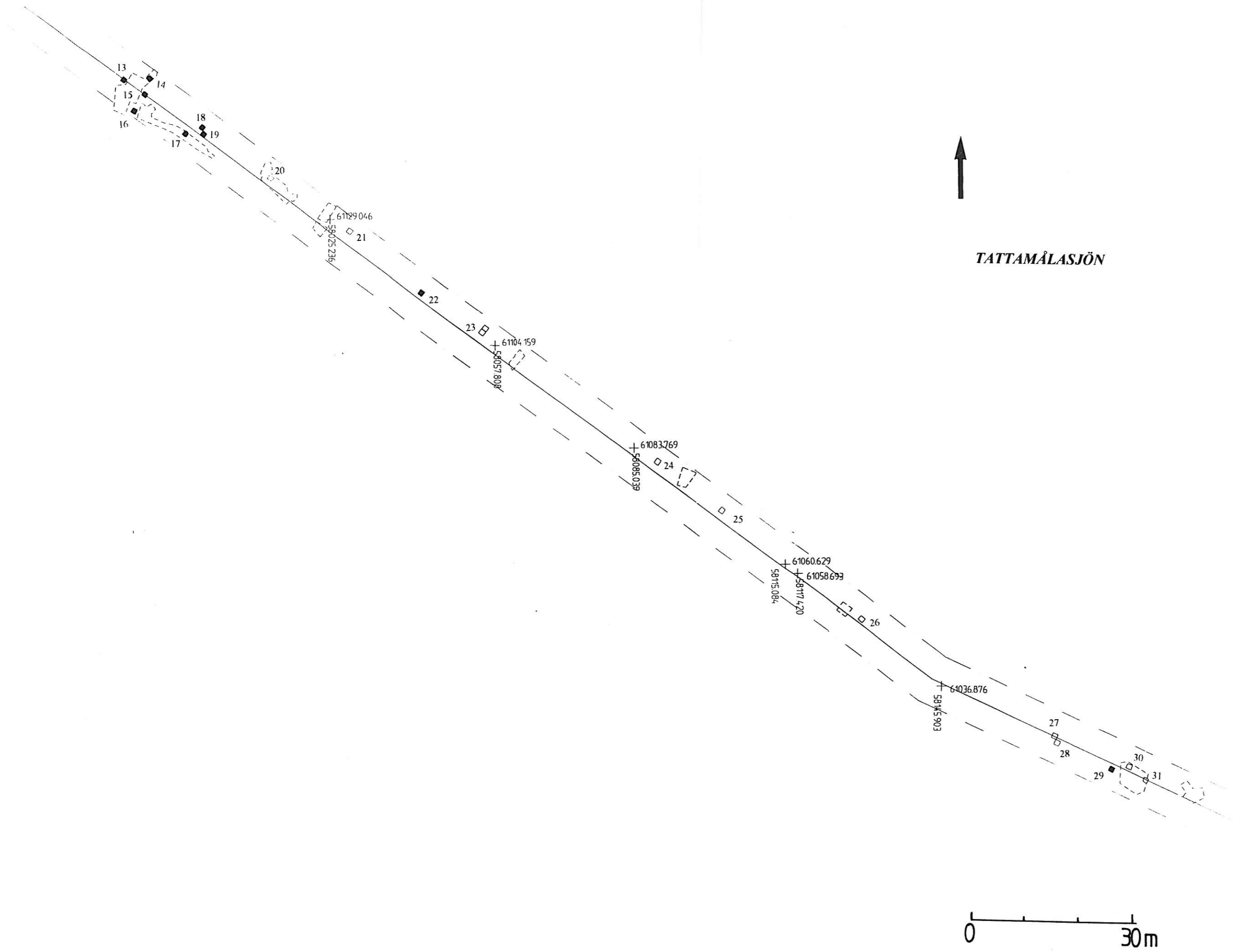
Hans Gurstad-Nilsson, Stenålder i gränsbygd. Kalmar läns museum rapport 1995:4.
Kronobergsboken 1983. Fornlämningar och arkeologi i Kronobergs län.

Fyndlista

Fynd nr	Ruta x/y, skikt	Sakord	Material	Antal	Vikt (g)	Anmärkning
1	Ruta 13 s 1	avslagsfrag	kvarts	1	1	
2	Ruta 13 s 4	avslagsfrag	kvarts	1	0,3	
3	Ruta 14 s 1	splitter	flinta	1	0,6	sydsk fl, retusch
4	Ruta 14 s 3	spånfrag	flinta	1	1	sydsk fl, bruksretusch bägge eggsidor
5	Ruta 14 s 3	avfall	kvarts	1	2	
6	Ruta 15 s 1	avslagsfrag	flinta	1	0,4	kr fl, mikrospånslikn
7	Ruta 15 s 6	avfall	kvarts	1	0,7	
8	Ruta 15 s 7	avslagsfrag	flinta	1	0,1	sydskfl
9	Ruta 16 s 1	avslagsfrag	kvarts	1	0,5	

10	Ruta 16 s 2	avslagsfrag	flinta	1	0,1	kr fl, mikrotekn?
11	Ruta 17 s 3	skrapa	flinta	1	0,3	retusch, bränd
12	Ruta 18 s 5	avslagsfrag	bergart	1	1,4	
13	Ruta 19 s 3	pilspets	flinta	1	0,3	frag, ythuggen, retusch, urnupen bas
14	Ruta 19 s 3	avfall	kvarts	1	1,3	

15	Ruta 22 s 2	splitter	kvarts	1	0,1	
16	Ruta 22 s 3	avslagsfrag	flinta	1	0,3	sydsk fl,distal
17	Ruta 29 s 2	avslagsfrag	flinta	2	0,9	kr fl, 10 cm skikt
18	Ruta 29 s 2	splitter	flinta	1	3,2	kr fl
19	Ruta 29 s 2	avslagsfrag	kvarts	3	2,3	
20	Ruta 29 s 2	splitter	kvarts	3	0,1	
21	Ruta 29 s 3	splitter	flinta	3	2,4	kr fl, 10 cm skikt
22	Ruta 29 s 3	avslagsfrag	hällflinta	1	0,2	
23	Ruta 29 s 3	avslagsfrag	flinta	1	0,1	sydsk fl, rest av cortex
24	Ruta 29 s 3	avslagsfrag	kvarts	1	1,4	
25	Ruta 29 s 3	splitter	kvarts	1	0,1	
26	Ruta 29 s 3	avfall	kvarts	1	5,5	

Inmätta schakt och rutor från förundersökningen. Flyndförande rutor svartmarkerade.